УДК 7.05:687.01(043.5)
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/85-3-21

Анатолій ШЕМЧУК,
orcid.org/0009-0007-0418-6462
аспірант кафедри дизайну
Київського національного університету культури і мистецтв
(Київ, Україна) anatoly_sh@icloud.com

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ДИЗАЙНУ ЖІНОЧОГО ОДЯГУ В СТИЛІ МІЛІТАРІ У ТВОРЧОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОДЕЛЬЄРІВ

Стаття присвячена дослідженню особливостей розвитку дизайну жіночого одягу в стилі мілітарі, зокрема специфіці трансформації форм базових моделей крізь призму творчості провідних європейських модельєрів XX – першої чверті XXI ст. Розглянуто особливості інноваційної появи одягу в стилі мілітарі в колекціях жіночої моди. Методологія. Застосовано метод аналізу та синтезу, типологічний метод, метод мистецтвознавчого та стильового аналізу. Мета дослідження – виявити особливості трансформації форм моделей жіночого одягу в стилі мілітарі в контексті еволюції європейської fashion-індустрії на прикладі колекцій будинку моди Saint Laurent 1966–2024 рр. Результати дослідження. Військовий одяг здійснив визначальний вплив на жіночу моду у другій половині XX ст., позиціюючись як модель та контрмодель через цінності та пов'язані з ним уявлення. Присвоєний та переосмислений протестними субкультурами воєнний одяг стає візуальним означенням групової ідентичності та заявленого нонконформізму. Стиль мілітарі сприяє довгостроковому оновленню стандартів жіночого одягу, а також свідчить про втрату значення політичних символів в процесі інтегрування в медійну та комерційну систему fashion-індустрії. Жіноча мода в стилі мілітарі, що сформувалася у другій половині 60-х рр. XX ст. завдяки її популяризації в колекціях Ів Сен Лорана, міцно увійшла в моду готового одягу, про що свідчить присутність камуфляжного принту і таких моделей як парки, тренчі та жакети сафарі в жіночій моді кінця XX – першої чверті XXI ст. Сучасні дизайнери зробили елегантний акцент на утилітарному стилі мілітарі – точне пошиття, структурована чуттєвість, числі лінії та функціональні деталі, такі як прорізні кишені, фурнітура в тон та практичні ремінці стали єднальною ланкою між модними формами одягу в стилі мілітарі бренду Saint Laurent протягом останніх п'ятидесяти років. Основний акцент дизайнерами зроблено на привабливих текстильних матеріалах, посиленні м'якості силуетів, захоплюючих техніках та вишуканих відтінках в земляній колористиці. Порушуючи параметри консерватизму воєнного стилю, сучасні дизайнери поєднують шикарну виразну річ з повітряними спідницями або сукнями-міні, візуальній палітрі кедрового коричневого, армійського зеленого та мідного кольорів.

Ключові слова: *мілітарі, дизайн одягу, fashion-індустрія, європейські модельєри, Saint Laurent, стиль, силует, колористика.*

Anatoly SHEMCHUK,
orcid.org/0009-0007-0418-6462
Postgraduate student at the Department of Design
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine) anatoly_sh@icloud.com

TRANSFORMATION PROCESSES OF WOMEN'S CLOTHING DESIGN IN THE MILITARY STYLE IN THE CREATIVITY OF EUROPEAN FASHION DESIGNERS

The article is devoted to the study of the features of the development of women's clothing design in the military style, in particular, the specifics of the transformation of the forms of basic models through the prism of the creativity of leading European fashion designers of the 20th – first quarter of the 21st century. The features of the innovative appearance of military-style clothing in women's fashion collections are considered. Methodology. The method of analysis and synthesis, typological method, method of art history and style analysis are applied. The purpose of the study is to identify the features of the transformation of the forms of women's clothing models in the military style in the context of the evolution of the European fashion industry using the collections of the Saint Laurent fashion house in 1966–2024 as an example. Results of the study. Military clothing had a decisive influence on women's fashion in the second half of the 20th century, positioning itself as a model and countermodel through values and related representations. Appropriated and reinterpreted by protest subcultures, military clothing becomes a visual sign of group identity and declared nonconformity. Military style contributes to a long-term renewal of standards of women's clothing, and also indicates the loss of significance of political symbols in the process of integration into the media and commercial system of the fashion industry.

Women's fashion in the military style, which was formed in the second half of the 60s of the 20th century. thanks to its popularization in the collections of Yves Saint Laurent, firmly entered the fashion of ready-to-wear, as evidenced by

the presence of camouflage print and such models as parks, trench coats and safari jackets in women's fashion of the late 20th – first quarter of the 21st century. Modern designers have placed an elegant emphasis on the utilitarian style of military – precise tailoring, structured sensuality, clean lines and functional details such as slit pockets, matching hardware and practical straps have become the connecting link between fashionable forms of clothing in the military style of the Saint Laurent brand over the past fifty years. The main emphasis of the designers is placed on attractive textile materials, increased softness of silhouettes, exciting techniques and exquisite shades in earthy colors. Breaking the parameters of conservatism of military style, modern designers combine a chic expressive thing with airy skirts or mini-dresses, a visual palette of cedar brown, army green and copper colors.

Key words: *military, clothing design, fashion industry, European fashion designers, Saint Laurent, style, silhouette, color.*

Постановка проблеми. Мода, натхненна мілітарі, має довгу історію сміливого виступу на подіумах у всьому світі. Спираючись на зразки уніформи різних збройних сил, дизайнери XX – першої чверті XXI ст. включили у свої колекції такі елементи, як погони, камуфляжні візерунки, тренчі та черевики, захоплюючись практичною та функціональною стороною воєнного одягу, точною посадкою, досконалим кроєм, увагою до деталей, а також надихаючись парадними моделями, значно багатшими та різноманітнішими. Цей одяг, зазвичай пронизаний почуттям авторитету та структурованості, був прийнятий ентузіастами fashion-індустрії, які прагнуть зробити потужну заяву про моду. Звернення дизайнерів до воєнної форми в процесі розробки чоловічих колекцій активізується по закінченню Другої світової війни, натомість перша жіноча колекція, до якої увійшли моделі в стилі мілітарі з'явилася лише в 1966 р. завдяки Ів Сен Лорану. Моделі, розроблені дизайнером для Високої моди стали культовими предметами будинку Saint Laurent, отримавши розвиток у творчості його художніх керівників на сучасному етапі. Актуальність дослідження полягає у важливості висвітлення розвитку дизайнерського жіночого одягу стилю мілітарі в історичній ретроспективі та трансформацій його форм під впливом тенденцій сучасної fashion-індустрії.

Аналіз досліджень. На сучасному етапі розвитку дизайну одягу стиль мілітарі вважається одним із найпопулярніших, свідченням чого є репрезентація нових моделей в колекціях провідних будинків моди. У свою чергу це зумовлює науковий інтерес до різноманітних особливостей означеної проблематики. Так, наприклад, функціональні можливості та виховний потенціал стилю мілітарі в стратегіях і практиках самореалізації сучасних українців досліджує О. Верещагін (2023), аналіз художньо-проєктних характеристик моделей колекції жіночого одягу в стилі «мілітарі» із застосуванням плоского виду оздоблення здійснюють М. Винничук, Т. Луцкер, М. Лазорчук та О. Піддубна (2019), аналізу дизайну, напрямів, технічних розробок, стилістики авторських колекцій модного одягу сезонів моди осінь-зима 2022–2023 напряму «мілітарі присвячена публікація Р. Михайлової та М. Коропенко (2022); спробу розглянути стиль мілітарі в жіночому одязі здійснює Н. Грибовська (2019) та ін. Проте питання особливостей розвитку дизайну жіночого одягу в стилі мілітарі, зокрема специфіки трансформації форм базових моделей крізь призму творчості провідних європейських модельєрів XX – першої чверті XXI ст. лишається недостатньо висвітленим.

Мета дослідження – виявити особливості трансформації форм моделей жіночого одягу в стилі мілітарі в контексті еволюції європейської fashion-індустрії на прикладі колекцій будинку моди Saint Laurent 1966–2024 рр.

Виклад основного матеріалу. Сучасна військова форма поєднує в собі крій із складним візуальним кодуванням, що складається з медалей, ґудзиків, значків і тасьм. Це кодування чітко вказує на бойові здібності людини, яка її носить, а також її положення у військовій ієрархії. Військова форма також є інструментом, який дисциплінує цивільне тіло, щоб зробити його військовим, що означає розширення влади держави (Collections Hiver 66, 1966, с. 115). Його силует традиційно характеризується статурою і жорсткістю. Модні інтерпретації військової форми мають мало спільного з дисципліною Фуко: вони, тим не менш, зазвичай посилаються на її церемоніальну та розпізнавальну функцію, тоді як протягом XX ст. військова форма стала менш показною та більш орієнтованою на виконання. За асоціацією характерні візуальні елементи військової форми, що переходять у модний одяг (матеріали, елементи крою, ґудзики та значки), сприймаються як символи цінностей і функцій військової влади, від захисту тіла до гордості за носіння форми. У другій половині XX ст. жіноча мода виробила стилістичний словник, який повністю інтегрував візуальні коди військової форми в її різних формах. Поворотний момент у створенні та використанні цього словника стався у другій половині 1960-х рр., коли відбулося оновлення концепції одягу та гендерних норм.

Перша поява моделей жіночого одягу, натхнених стилем мілітарі чітко простежується в сезоні Haute Couture весна-літо 1966 р. – переважно це

були предмети верхнього одягу, такі як товсті двобортні пальто, представлені зі строгими кепками в чоловічому стилі, зокрема, у Saint Laurent, де вони, тим не менш, контрастують з рештою колекції, в якій переважно представлені лише весняні сукні (Haute Couture 66, 1966, с. 140). Ця тенденція довгих, товстих пальто, зазвичай з шерстяної тканини, з маргіналом та золотими ґудзиками була підтверджена в сезоні Haute Couture осінь-зима 1966–1967 рр., де ці моделі з'явилися на контрасті з сукнями, що складали основну частину колекції. Новий вимір цих моделей в стилі мілітарі зумовлений, окрім іншого, зовнішніми лініями, які їх складають, і тим, що за визначенням Ж. Вігарелло, є силуетом ,що вони формують (Vigarello, 2012, с. 38). Насправді, якщо розуміти силует як ефект, що створюється принципами дизайну, що обходиться без кольору, то він відповідає найбільш помітним елементам крою одягу: широким плечам, завуженій талії або ні. В контексті цих колекцій новаторство полягає у тому, що моделі в стилі мілітару надають їх володарю Р-подібний силует з квадратними плечами і талією, яка не означена або ледь означена. Силует, що створюється одягом в стилі мілітарі, зумовлений захисною функцією уніформи, що імітує ідеалізоване чоловіче тіло та характеристики якого (прямий торс, квадратні плечі) перебільшені (Roynette, 2014). Варто зазначити, що ця жорсткість воєнної форми та прямий силует, що вона нав'язує, суперечать концепції одягу, що розвивалася в жіночій моді з кінця 1950-х рр. – силует, представлений Dior's New Look у формі X8, має тенденцію підкреслювати стегна і груди, формуючи ідеалізований жіночий силует, що підкреслює репродуктивні властивості жіночого тіла. Натомість Н-подібний силует, має тенденцію нівелювати їх, створюючи нейтральний, або навіть чоловікоподібний силует. На думку дослідників, силует постає як формування тіла одягом, тіла, яке позиціюється як «піддатливий сирий матеріал, що підкорюється соціальній волі і бажанням» (Borel, 1998, с. 17). Таким чином, поступова відмова на початку 60-х рр. XX ст. від Х-подібного силуету на користь А-подібному, а потім Н-подібному силуету сприяє перевизначенню ролі жінок у французькому суспільстві, інтегрування жінок в суспільне життя за межами родини та дому. У цьому контексті чоловічий силует та популяризація одягу, що наслідує естетичні коди військової форми, можна розглядати з точки зору її захисного і протекційного аспекту.

Показовим прикладом є репрезентація двох моделей весняно-літньої колекції Haute Couture 1966 р. в рекламній кампанії модних журналів. Перша модель – біла сукня-трапеція з квітчастим мереживом. Друге – вовняне пальто, натхненне бушлатами британського флоту з його темно-синім кольором і подвійним золотим ґудзиком. Оголені плечі першої моделі контрастують з квадратними плечима другої – верхнього одягу. Поза моделей також справляє різний ефект: на першій фотографії модель приймає сором'язливу позу, а на другій модель тримає руки на стегнах, а її обличчя прикриває тінь від матроської кепки. Тут йдеться про асоціацію військового одягу з впевненою в собі жінкою, яка розвивається більше на відкритому повітрі, ніж удома. Редакційні статті модної преси використовують цю асоціацію, яку модний дім бере в основі своїх рекламних кампаній, у своїй постановці колекції.

Ця серйозна мода та пов'язане з нею ставлення виглядають ще більш незвичайними, оскільки розвиваються на тлі попмоди середини 1960-х (як у прет-а-порте, так і у Haute Couture з Courrèges та Cardin) та її презентаційних пристроїв, які сильно контрастують із ними: молоді та усміхнені моделі, барвисті бутіки (Janin, 2007, с. 100).

Отже, будинок моди Saint Laurent першим представив тематичні колекції (Nowinski, 2007, с. 145). Таким чином, колекція весна-літо 1966 р. інтегрувала в літній гардероб характерні елементи військово-морського флоту, включаючи матроські вбрання, легкі бушлати та кепки. Колекція осінь-зима 1966 р. продовжила це натхнення, але включала, зокрема у верхній одяг, елементи, які модна преса помітила та назвала «мілітарі».

Варто зазначити, що тема флоту розкривається і в колекціях інших модельєрів. Пряме плаття з темно-синього трикотажу в рубчик від Racine має короткі лацкани, воно відкривається на темно-синій і білий смугастий нагрудник, увесь у блискітках. Розкльошена сукня з білого лляного полотна від Moreau відкрита поверх нагрудника з блискітками та горизонтальними смугами. Висока талія підкреслена вузьким поясом із темно-синьої та білої шкіри, а гостроверха шапка виготовлена з того самого матеріалу. Якщо візуальні елементи (кольори, смуги) належать до уніформ французького національного флоту, модельєри зміщують акцент з воєнного походження, такими елементами, як вишивка чи блискітки. Таким чином, військове посилання менш чітке для вечірніх або літніх моделей, ніж для верхнього одягу (бушлатів, пальто), що можна пояснити їх функцією, яка ще більше відрізняється від функції оригінального одягу.

На додаток до образів, пов'язаних з національним флотом, колекція, таким чином, демонструє переміщення чоловічого функціонального одягу в

жіночий гардероб, який займатиме Сен-Лорана до кінця його кар'єри.

У колекції Saint Laurent осінь-зима 1966–1967 рр. військове натхнення є ще більш помітним, хоча й іншого характеру: великих пальт довжиною до середини ікри з військової тканини, силует є прямим і злегка квадратним у верхній частині еполетами із золотими ґудзиками, часто з мартингалом. Характер військового посилання змінюється з переходом до зимової моди: видимим натхненням є більше не флот, а пальта солдатів і офіцерів двох попередніх конфліктів. Це в першу чергу помітно в технічному та естетичному вимірі одягу. З трьох пальт два виготовлені з вовняної тканини («військова тканина»), а одна – з вовняного габардину, переплетення якого використовується у виробництві військового одягу через його міцність і водонепроникність. Деталі крою також стосуються військового одягу з подвійним золотим застібанням, а також наявністю плечових вкладок, пов'язаних з поясом, або навіть офіцерського коміра на пальто Saint Laurent. Дизайнер, здавалося, надавав більше значення типу одягу, який нагадував не стільки про реальність бою, скільки про присутність і привабливість парадного костюма (Cartron, 2020, с. 28).

Ів Сен-Лоран мав дар винаходити нові коди спокуси. Дизайнер завжди відходив від загальноприйнятої жіночності, запозичуючи речі з чоловічого гардероба. Куртка сафарі – один із тих легендарних предметів одягу, які він використав для більшої користі для жінок.

Посилання на колоніальну уніформу є частиною колекцій весна-літо, як у прет-а-порте, так і в Haute Couture, починаючи з 1967 р., з моделями, які відсилають до уніформ Іноземного легіону, зокрема Іноземних піхотних полків, і колоніальної армії, призначеної для операцій у жаркому кліматі. Між 1967 і 1970 роками куртка сафарі, натхненна уніформою французьких заморських військ, яка взяла на озброєння принцип жакета та стандартного тропічного спорядження британських військ, була частиною колекцій як Haute Couture, так і прет-а-порте (Toussaint-Samat, 1990, с. 339). Народжена наприкінці XIX ст., вона була частиною воєнної форми британських солдатів в Індії, перш ніж її взяли на озброєння Afrikakorps (німецькі бронетанкові дивізії в Африці під час Другої світової війни).

Куртка сафарі, разом із тренчем, є одним із перших предметів чоловічого одягу з військового гардеробу, який мода запропонувала жінкам, але без впливу Іва Сен-Лорана вона залишилася б у надлишку і ніколи б не досягла свого статусу культової речі сезону. У 1953 р. у фільмі Джона Форда «Могамбо», ремейку «Сайгона», куртка сафарі вперше була використана в жіночому образі, її носили Ава Гарднер і Грейс Келлі. З точки зору моди, Ів Сен-Лоран почав із буквального переосмислення у своїй колекції «Африканська весна 1967 року». Через рік дизайнер перевидав її в набагато більш жіночній версії, яку можна носити з широким поясом-кільцем як єдиним аксесуаром.

Треба заглибитися в коріння дизайнера, щоб зрозуміти його привабливість для цього військового спорядження, яке спочатку носили британська армія в Індії та німецький Afrikakorps, і яке стало широко поширеним серед жителів Заходу, що жили в Африці в 1930-ті рр. З дитинства в Орані Ів Сен-Лоран зберіг глибоку прихильність до континенту. У 1967 р. він представив колекцію під назвою Bambara, де демонстрував куртку сафарі з бежевої парусини з накладними кишенями. Поєднання військової куртки та сорочки з кущів створює ілюзію руху серед африканської савани, серед високої трави, висушеної сонцем. На прохання журналу Vogue Paris про серію фотографій, зроблених у Центральноафриканській Республіці, Ів Сен-Лоран привернув увагу своєї початкової моделі, зробивши їй глибоке мереживне декольте. Його носить модель Veruschka – графиня Vera Gottlieb von Lendorff. Перед камерою Верушка займає хтиву позицію та магнетичний погляд, який контрастує з носінням гвинтівки та кинджала на стегнах (Cartron, 2020, с. 43). Ці фотографії, підписані Франко Рубартеллі, мали ефект маленької бомби та увійшли в історію моди. Опубліковані в номері жіночого журналу за липень-серпень 1968 р., вони розкривають весь сексуальний потенціал куртки сафарі, перетворюють її на дуже бажаний предмет для жінок, які висловлюють свій смак до одягу, що звільняє та розкріпачує. Подальшому захопленню моделі посприяла культова фотографія, на якій зображені Ів Сен-Лоран, Бетті Катру та Лулу де ла Фалез на відкритті бутіка Rive Gauche у Лондоні в 1969 р. – на кожному із них вдягнуто одну з варіацій жакета сафарі. Дизайнер носить його як туніку з поясом, Бетті Катру – у версії мінісукні з високими черевиками, а Лулу де ла Фалез – у піджаку та спідниці з запахом «міді». На іншому фото Ів Сен-Лоран позує в жакеті сафарі разом зі своєю сестрою Бріжит.

Понад півстоліття куртка сафарі залишається культовим предметом дому Saint Laurent, до якого зверталися різні художні керівники. В останній колекції весна-літо 2021 Ентоні Ваккарелло йде по стопах засновника, пропонуючи кілька моделей, натхненних його культовою моделлю. Прикрашений м'якими відтінками, вирізаний

з ультратекучих матеріалів, гібридизований і навіть сексуальний, він залишається універсальним і позачасовим виробом, що відповідає оригінальній ідеї дизайнера. Куртка Saharan також дала початок парфуму та лінії косметики, що має її ім'я. Жакет сафарі став перлиною показу Saint Laurent колекції весна-літо 2024 (дизайнер Ентоні Ваккарелло), що складають жакети, сукні, костюми-авіатори, в земляних та пряних кольорах (Cartron, 2020, с. 44).

Військовий одяг здійснив визначальний вплив на жіночу моду у другій половині XX ст., позиціюючись як модель та контрмодель через цінності та пов'язані з ним уявлення. Присвоєний та переосмислений протестними субкультурами воєнний одяг стає візуальним означенням групової ідентичності та заявленого нонконформізму. Стиль мілітарі сприяє довогстроковому оновленню стандартів жіночого одягу, а також свідчить про втрату значення політичних символів в процесі інтегрування в медійну та комерційну систему fashion-індустрії.

Висновки. Жіноча мода в стилі мілітіра, що сформувалася у другій половині 60-х рр. XX ст. завдяки її популяризації в колекціях Ів Сен Лорана, міцно увійшла в моду готового одягу, про що свідчить присутність камуфляжного принту і таких моделей як парки, тренчі та жакети сафарі в жіночій моді кінця XX – першої чверті XXI ст.

Сучасні дизайнери зробили елегантний акцент на утилітарному стилі мілітарі – точне пошиття, структурована чуттєвість, числі лінії та функціональні деталі, такі як прорізні кишені, фурнітура в тон та практичні ремінці стали єднальною ланкою між модними формами одягу в стилі мілітарі бренду Saint Laurent протягом останніх п'ятидесяти років. Основний акцент дизайнерами зроблено на привабливих текстильних матеріалах, посиленні м'якості силуетів, захоплюючих техніках та вишуканих відтінках в земляній колористиці. Порушуючи параметри консерватизму воєнного стилю, сучасні дизайнери поєднують шикарну виразну річ з повітряними спідницями або сукнями-міні, вражаючій візуальній палітрі кедрового коричневого, армійського зеленого та мідного кольорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верещагін О. Ю. Дизайн у стилі military та його вплив на самореалізацію людини. Освітній дискурс: збірник наукових праць. 2023. №. 43(1–3). С. 48–56.
2. Винничук М .С., Луцкер Т. В., Лазарчук М. А., Піддіубна О. О. Дизайн-проектування моделей колекції жіночого одягу в стилі «мілітарі» із застосуванням плоского виду оздоблення. Вісник Хмельницького національного університету. 2019. №1. С. 70–76.
3. Грибовська Н. Стиль мілітарі в жіночому одязі. Час мистецької освіти «Теорія і методика виховання художньообдарованої особистості у закладах мистецької освіти: зб. статей VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. 17–18 жовтня 2019року) , ч. II / заг. ред. В.В. Фомін. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. С. 51–54.
4. Михайлова Р., Коропенко М. Військова тематика в образах колекцій модного одягу сезону осінь-зима 2022-2023. IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасного дизайну», Київ, КНУТД, 27 квітня 2022 р. С. 96–99.
5. Borel F. Le Vêtement incarné. Les métamorphoses du corps, coll. Agora, Pocket, Paris, 1998. 259 p.
6. Cartron I. Prestiges de l'uniforme : le vêtement militaire dans la mode française (années 1960 – années 1980). Histoire. 2020. 204 p. https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-03045972v1/file/2020_CARTRON_Prestiges%20de%20l%27uniforme.pdf (дата звернення : 12.01.2025).
7. Charles-Roux E. Collections Hiver 66. Vogue français. septembre 1966. pp. 98-118
8. Charles-Roux E. Haute Couture 66. Vogue français. mars 1966. pp. 137-144.
9. Janin N. Mode et médias : les années 1960. Dominique Veillon éd., La mode des sixties. L'entrée dans la modernité. Autrement, 2007. pp. 96–113.
10. Nowinski E. Yves Saint Laurent et l'exotisme dans les années 1960. De l'exception insolente à la naissance du métissage dans la haute couture. Dominique Veillon éd., La mode des sixties. L'entrée dans la modernité. Autrement, 2007, pp. 141–153.
11. Roynette O. L'uniforme militaire au XIXe siècle : une fabrique du masculine. Clio. Femmes, Genre, Histoire. 2012. Issue 4. URL: http://journals.openedition.org/clio/10887; DOI: https://doi.org/10.4000/clio.10887 (дата звернення : 12.01.2025).
12. Toussaint-Samat M. Histoire technique et morale du vêtement. Paris, Bordas, 1990. 470 p.
13. Vigarello G. La Silhouette du XVIIIe siècle à nos jours. Naissance d'un défi, Paris, Seuil, 2012. 160 p.

REFERENCES

1. Vereshchahin O. Yu. (2023). Dyzain u styli military ta yoho vplyv na samorealizatsiiu liudyny [Design in the military style and its impact on human self-realization]. Osvitnii dyskurs: zbirnyk naukovykh prats 43(1–3), 48–56 [in Ukrainian].
2. Vynnychuk M .S., Lutsker ,T. V., Lazarchuk, M. A., Piddiubna, O. O. (2019). Dyzain-proektuvannia modelei kolektsii zhinochoho odiahu v styli «militari» iz zastosuvanniam ploskoho vydu ozdoblennia [Design-design of models of a collection of women's clothing in the «military» style using a flat type of decoration]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, 1, 70–76 [in Ukrainian].

3. Hrybovska N. (2019). Styl militari v zhinochomu odiazi [Military style in women's clothing]. Chas mystetskoi osvity «Teoriia i metodyka vykhovannia khudozhnoobdarovanoi osobystosti u zakladakh mystetskoi osvity: zb. statei VII Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf. 17-18 zhovtnia 2019roku) , ch. II / zah. red. V.V. Fomin. Kharkiv: KhNPU imeni H. S. Skovorody, 51–54 [in Ukrainian].

4. Mykhailova R., Koropenko, M. (2022). Viiskova tematyka v obrazakh kolektsii modnoho odiahu sezonu osin-zyma 2022-2023 [Military themes in the images of fashion collections for the fall-winter 2022-2023 season]. IV Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Aktualni problemy suchasnoho dyzainu», Kyiv, KNUTD, 27 kvitnia 2022 r., 96–99 [in Ukrainian].

5. Borel F. (1998). Le Vêtement incarné. Les métamorphoses du corps, coll. Agora [The Embodied Garment. The Metamorphoses of the Body, Agora collection]. Pocket, Paris [in French].

6. Cartron I. (2020). Prestiges de l'uniforme : le vêtement militaire dans la mode française (années 1960 – années 1980) [Prestige of the uniform: military clothing in French fashion (1960s – 1980s)]. Histoire. 204 p. Available at : https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-03045972v1/file/2020_CARTRON_Prestiges%20de%20l%27uniforme.pdf (accessed : 12.01.2025) [in French].

7. Charles-Roux E. (1966). Collections Hiver 66 [Winter 66 Collections]. Vogue français. Septembre. pp. 98-118 [in French].

8. Charles-Roux E. (1966). Haute Couture 66 [Haute Couture 66]. Vogue français [French Vogue]. Mars. pp. 137-144 [in French].

9. Janin N. (2007). Mode et médias : les années 1960 [Fashion and Media: The 1960s]. Dominique Veillon éd., La mode des sixties. L'entrée dans la modernité [Fashion in the sixties. The entry into modernity]. Autrement [in French].

10. Nowinski É. (2007). Yves Saint Laurent et l'exotisme dans les années 1960. De l'exception insolente à la naissance du métissage dans la haute couture [Yves Saint Laurent and exoticism in the 1960s. From the insolent exception to the birth of crossbreeding in haute couture]. Dominique Veillon éd., La mode des sixties. L'entrée dans la modernité [Fashion in the sixties. The entry into modernity]. Autrement [in French].

11. Roynette O. (2012). L'uniforme militaire au XIXe siècle : une fabrique du masculine [The military uniform in the 19th century: a creation of masculinity]. Clio. Femmes, Genre, Histoire, 4. Available at : http://journals.openedition.org/clio/10887 (accessed : 12.01.2025) [in French].

12. Toussaint-Samat M. (1990). Histoire technique et morale du vêtement [Technical and moral history of clothing]. Paris, Bordas [in French].

13. Vigarello G. (2012). La Silhouette du XVIIIe siècle à nos jours [The Silhouette from the 18th century to the present day]. Naissance d'un défi, Paris, Seuil [in French].